

ASPECTE ALE MIȘCĂRII MEMORANDISTE DIN JUDEȚUL SATU MARE (1892—1894)

VIOREL CIUBOTĂ

Mișcarea memorandistă și mai ales solidaritatea impresionantă a întregului popor român cu cauza luptei de eliberare națională, au constituit obiectul a numeroase studii care pun în evidență rolul său în dezvoltarea conștiinței naționale române la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Deși nu a adus un rezultat politic imediat, memorandumul din 1892 a avut totuși marele merit „de a fi mobilizat, pentru întâia oară conștiința întregului neam românesc într-un vijelios protest... împotriva unei nedreptăți multiseculare”¹, sau, după cum remarca un contemporan cu evenimentele anilor 1892—1894 „în poporul nostru s-a deșteptat simțul de naționalitate și conștiința despre drepturile sale încălcate, așa încît azi, poporul sătean e predispus a lupta alături cu inteligența sa ca nicicînd în răstimpul de 25 ani a constituționalismului unguresc”².

Cu toate că pe meleagurile sătmărene mișcarea memorandistă a avut o puternică aderență în rîndul maselor populare românești, pînă acum nu a constituit obiectul unui studiu separat³. Solidaritatea impresionantă a sătmărenilor s-a manifestat atît în timpul pregătirii și prezentării Memorandumului la Viena, dar mai ales în zilele fierbinți ale procesului Comitetului Național Român, de la Cluj (1894). Asupra acestei probleme a adeziunii maselor românești sătmărene la cauza memorandistă, revenim în această lucrare.

¹ I. Moga, *Scrieri istorice. 1926—1946*, Ediție îngrijită de Mihail Dan și Aurel Răduțiu, Cluj, 1973, p. 283—284.

² Arhiva Muzeului județean Satu Mare, fond *Memorandiști sătmăreni. Protocolul oficios al Parohiei Hotoan de la an: 1890—1904*, inv. nr. 12.290, f. 14. Fragmente din acest protocol au fost publicate în: I. Ardeleanu senior, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938, p. 201—205 și în: *Gazeta Sălajului*, nr. 20, 21, 22, 23, 25, 27 din 1937.

³ Date despre mișcarea memorandistă din județul Satu Mare găsim în: I. Georgescu, *Dr. I. Rațiu. (1828—1902)*, Sibiu 1928; idem, *George Pop de Băsești*, Oradea, 1935; I. Ardeleanu senior, *Istoria învățămîntului românesc din Sălaj*, Zalău, 1936; idem, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938; Ștefan Pascu, *Din răsunetul procesului memorandist în masele populare*, în: *Transilvania*, an 75, 1944, nr. 8—9, p. 685—705; V. Achim și A. Socolan, *Dr. Vasile Lucaci, luptător pentru drepturile românilor și unirea Transilvaniei cu România*, Baia Mare, 1968; N. Josan, *Adrese de aderență la cauza memorandistă în colecțiile Muzeului de istorie Alba Iulia*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 431—448; etc.

La începutul deceniului al X-lea al secolului al XIX-lea, în întreaga Transilvanie a avut loc o intensă campanie pentru pregătirea opiniei publice românești în vederea înaintării fără întârziere a unui memoriu politic la Curtea din Viena. Majoritatea fruntașilor mișcării naționale românești sătmărene, aflați sub influența covârșitoare a Dr. Vasile Lucaciu, se pronunțau pentru înaintarea, fără întârziere, a Memorandului la Viena. Gavril Lazăr de Purcareți, Constantin Lucaciu, Vasile Pățașiu și alții, s-au întâlnit de mai multe ori în casa lui Gavril Barbu din Mocira, unde împreună cu Vasile Lucaciu, și alți militanți ai mișcării naționale, au purtat discuții în vederea definitivării conținutului memorandumului ce trebuia înaintat împăratului⁴.

În preajma importantei Conferințe Naționale a Partidului Național Român din 20—21 ianuarie 1892, a fost convocată la Seini, la 14 ianuarie 1892, o conferință a celor cinci cercuri electorale din Comitatul Satu Mare, avînd pe ordinea de zi: alegerea delegaților la Conferința generală de la Sibiu și constituirea clubului electoral național din acest comitat⁵. La Conferință au luat parte „peste 600 alegători de pretutindenea, dar mai ales din așa numita „Țara-Oașului”⁶. Luînd cuvîntul Vasile Lucaciu a cerut delegaților desemnați la Conferința Generală de la Sibiu să manifeste solidaritatea cu cele ce se vor hotărî acolo, recomandînd totodată, pasivitatea totală față de alegerile parlamentare care urmau să aibă loc în ziua de 28 ianuarie 1892.⁷

Ca delegați pentru Conferința de la Sibiu au fost desemnați pentru cercul Medieș, Ioan Roman, protopopul Țării Oașului, iar ca supleant Constantin Lucaciu; pentru cercul Cărășeu, Aurel Pelle cooperador în Pomi; pentru cercul Carei, Gavril Lazăr de Purcareți și Vasile Anderco, cooperador în Odoreu, iar supleanți George Șuta, preot în Moftinul Mic și Vasile Leșian, preot în Sînmiclăuș.⁸ Cercul electoral al Tășnadului și-a ținut conferința în 3/14 ianuarie 1892 în orașul Tășnad.⁹ La conferință, care „a fost foarte bine cercetată de popor, luînd parte la ea afară de o mulțime de alegători, și un mare număr de nealegători din toate păturile societății...”¹⁰, s-au ales doi delegați pentru Conferința generală de la Sibiu: Andrei Cosma, proprietar în Supuru de Sus și Vasile Pățașiu, preot în Hotoan.¹¹ Alegătorii „i-au investit pe cei doi delegați cu pleni-

⁴ Satu Mare, nr. 5. din 17 ianuarie 1923.

⁵ Arhiva Muzeului județean Satu Mare, fond *Memorandiști sătmăreni, Convocare pentru Conferința electorală din 5 ianuarie 1892*, inv. nr. 12.191. Convocatorul a fost publicat în: A. Iuga, *Cu privire la Vasile Lucaciu. Acte, documente, procese*, Baia Mare, 1940, p. 113—114.

⁶ *Tribuna*, nr. 4 din 7/19 ianuarie 1892.

⁷ A. Iuga, *Op. cit.*, p. 97.

⁸ *Tribuna*, nr. 4. din 7/19 ianuarie 1892 și V. Netea, *Istoria Memorandului Românilor din Transilvania și Banat*, București, 1947, p. 433—434.

⁹ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 7. din 11/23 ianuarie 1892 și *Tribuna*, nr. 20 din 25 ianuarie/6 februarie 1892.

¹⁰ *Tribuna*, nr. 20 din 25 ianuarie/6 februarie 1892.

¹¹ *Ibidem* și *Protocolul officios*..., f. 13.

potență hotărînd că oricare ar fi conclusele Conferinței generale, ei le vor privi de lege pentru ei și le vor ține cu sfințenie¹².

La conferința de la Sibiu din 20—21 ianuarie, delegații sătămărenilor îndeplinind mandatul alegătorilor, s-au numărat printre susținătorii înaintării fără întârziere a Memorandului la Curtea de la Viena.¹³

După cum se știe, în luna mai a anului 1892 o delegație de peste 300 de persoane a mers la Viena pentru a prezenta Memorandul românilor împăratului. Din această delegație au făcut parte și 21 de persoane din județul Satu Mare: țărani, învățători și preoți.¹⁴ După întoarcerea delegației de la Viena se produc manifestări dușmănoase ale autorităților și instrumentelor lor, împotriva unor conducători ai mișcării naționale: devastarea casei lui Dr. Ioan Rațiu de la Turda, actele de la Șimleu Silvaniei și Arad, etc. Împotriva acestor acte populația românească sătămăreană și-a exprimat protestul și în același timp și adeziunea la cauza memorandistă. Astfel locuitorii din comuna Unimăt, „revoltați de actele săvârșite la Turda și Șimleu Silvaniei“, își exprimau admirația și recunoștința pentru conducătorii națiunii române, care „pentru noi toți au suferit¹⁵“. Cei din Pir, Pățelușa, și Sărvăzel într-o adresă semnată de 35 de persoane declarau că: „susținem programul național neștirbit; recunoaștem „Memorandul“ de-al nostru făt; salutăm cu bucurie pașii făcuți de deputațiunea trimisă la Viena și cu suflet, cu trup și fără rezervă ne alăturăm lingă cei de sub drapelul veneratului și rezolutului conducător al națiunii noastre Dr. Ioan Rațiu¹⁶“.

Românii din Ioșib, în frunte cu Constantin Lucaciu, își exprimau pentru Dr. Ioan Rațiu „tributul de recunoștință și sinceră mulțumită, și să-i gratulăm la ținuta-i română și bărbătească, ce pururea a dovedit și arătat, pentru și în cauzele noastre adevărat românești.¹⁷ Exprimîndu-se sprijinul față de cauza memorandistă, în adresă se spunea în continuare că „faptele comitetului național, compus o dată din elementele cele mai lucrătoare și după dorința obștei românești, întîmpină pretutindenea cea mai vie satisfacțiune¹⁸“. Din Hotoan, unde activau preotul Vasile Pățașiu și învățătorul Teodor Medan, doi dintre cei mai activi participanți sătămăreni la evenimentele anilor 1892—1894, „Tribuna“ publica o Declarațiune în care se exprima deplina adeziune pentru comitetul partidului

¹² *Tribuna*, nr. 20 din 25 ianuarie/6 februarie 1892.

¹³ V. Netea, *Op. cit.*, p. 435—436.

¹⁴ *Tribuna*, nr. 118 din 27 mai/8 iunie 1892; I. Ardeleanu senior, *Oameni din Sălaj...*, p. 135—136; V. Netea, *Op. cit.*, p. 437—442 și *Gazeta Sălajului*, nr. 50—51 din 25 decembrie 1937. Printre delegați putem aminti pe Gavril Lazăr de Purcareți, Constantin Lucaciu, Vasile Pățașiu, Teodor Medan, Antoniu Băliban, Ioan Galu, George Filep, Demetriu Coroianu și alții.

¹⁵ *Tribuna*, nr. 135 din 16/28 iunie 1892.

¹⁶ *Idem*, nr. 133, din 13/25 iunie 1892.

¹⁷ *Idem*, nr. 139 din 20 iunie/2 iulie 1892.

¹⁸ *Ibidem*.

național care a prezentat Memorandul la Viena, împlinindu-și „numai mandatul primit din adunarea generală a reprezentanților tuturor alegătorilor români... Acest pas îl aprobăm între toate și ne declarăm solidari cu cele săvârșite în această acțiune”.¹⁹ La fel și cei din Cehalul Român își exprimau adevăratele sentimente la cauza memorandistă, încheindu-și adresa cu cuvintele: „trăiască memorandiștii”.²⁰

Furia justiției și autorităților s-a revărsat mai întâi asupra Dr. Vasile Lucaciu, prin două procese intentate la Debrețin și Satu Mare, acuzat de defăimarea statului maghiar și „ațîțare prin presă împotriva unei naționalități”, ca urmare a redactării și tipăririi „Circularei convocatoare” pentru pregătirea predării Memorandului.²¹ La procesul ținut la Debrețin a luat parte un numeros public românesc, circa 70 persoane²², venit „cu deosebire din comunele de prin Sătmăr, Sălăgiu, Dobîca și Bihor”, pentru a asista „la lupta ce vrednicul preot al Șiseștilor a susținut-o cu împilatorii noștri”.²³ În seara zilei de 21 noiembrie 1892 la banchetul care a avut loc în sala hotelului „Bika” și la care au participat peste 60 de persoane, au rostit toasturi și sătmărenii Constantin Lucaciu, Antoniu Băliiban și Vasile Pățașiu.²⁴

În toastul său Constantin Lucaciu a vorbit „despre patriotismul Românilor, egalitatea lor, virtuțile strămoșești...”.²⁵ Ziarul „Szabadság” din Oradea, într-un articol intitulat „Marșul lui Iancu la Debrețin”, scria, referindu-se la procesul lui Vasile Lucaciu, că românii „care l-au însoțit au făcut în sala „Bika” mari ovațiuni luptătorului lor, între altele... ei au cîntat zgomotos „Marșul lui Iancu”.²⁶

Suspendarea lui Vasile Lucaciu din postul de preot al Șiseștiului, de către episcopul Gherlei, Ioan Szabo, la cererea guvernului maghiar, a provocat în rîndurile populației românești sătmărene o vie nemulțumire.²⁷ Acest act era calificat de Vasile Pățașiu drept o „trădare a celei mai sfinte cauze naționale”.²⁸ Făcîndu-se exponentul populației românești de pe aceste meleaguri, V. Pățașiu arăta că „poporul se simte vătămat în conștiința sentimentelor sale de stimă, iubire și recunoștință față de cei ce se luptă cu dezinteresare întru apărarea cauzelor sale bisericesti și

¹⁹ *Tribuna*, nr. 141 din 23 iunie/5 iulie 1892.

²⁰ *Idem*, nr. 135 din 16/28 iunie 1892.

²¹ cf. V. Achim și A. Socolan, *Op. cit.*, p. 49.

²² *Protocolul oficios*..., f. 14. La proces „au fost la 70 de Români...”. Vezi și *Gazeta Transilvaniei*, nr. 247 din 8/20 noiembrie 1892.

²³ *Tribuna*, nr. 248, din 6/18 noiembrie 1892.

²⁴ *Ibidem*; A. Iuga, *Op. cit.*, p. 197 și Aurel Tripon, *Monografia-almanah a Crișanei*, Oradea, 1936, p. 456.

²⁵ *Tribuna*, nr. 248 din 6/18 noiembrie 1892.

²⁶ apud. *Tribuna*, nr. 250 din 8/20 noiembrie 1892.

²⁷ Arhiva Muzeului județean Satu Mare, fond *Memorandiști sătmăreni. Scrisoarea canonicului V. Pop. către A. Barbulovici, vicarul Silvaniei* (5/9. 1892), inv. nr. 12.187. Vorbînd despre suspendarea lui Vasile Lucaciu, V. Pop arată că s-a făcut „sub presiunea guvernului care a scris aici (Gherla, n.n.) ca să se pună frîu lui Lucaciu și altor escedenți politici.”

²⁸ *loc. cit.*, inv. nr. 12.194.

naționale...“ și că „nu este putere omenească să-l poată liniști pînă cînd nu vor ști că i s-a făcut dreptate (lui Dr. Vasile Lucaciu, n.n.)“.²⁹

Sătmărenii au luat parte cu entuziasm, la marea adunare convocată în 20 septembrie 1892 la Sișești, de către un comitet avînd în frunte pe Gheorghe Pop de Băsești.³⁰ Constantin Lucaciu s-a prezentat la Sișești „cu corul și poporeni“ din comuna Ioșib.³¹ Tot el a citit scrisoarea adoptată de adunare și adresată Papei de la Roma în legătură cu suspendarea lui Vasile Lucaciu: „am citit adresa adunaților, făcută către supremul cap al bisericii noastre în cauza suspendării parohului din Sișești și frate al meu iubit...“³² Din însărcinarea Comitetului executiv Teodor Mihali lansează la 29 septembrie 1892 o circulară în care cerea „să se ridice cuvinte de protest“ împotriva actului de suspendare al episcopului Gherlei.³³ Și într-adevăr, răspunzînd chemării, din toate părțile Sătmăruului s-au ridicat glasuri de protest împotriva actului episcopului Ioan Szabo.

Astfel învățătorii din Țara Oașului și Ugocea, întruniți în data de 9 octombrie 1892, la Turț, și-au exprimat printr-o adresă „indignarea față cu volniciile neîntreprinse ale episcopului“, indignare care este „expresiunea sentimentului poporului din mijlocul căruia trăim.“³⁴ În încheiere își reafirmă solidaritatea cu cauza pentru care luptă Vasile Lucaciu: „cu tine am fost și pe Tine te vom urma și în viitor cu întreg poporul care te adoră.“³⁵

Printr-o adresă din 10 octombrie 1892, locuitorii din Ioșib își exprimau protestul față de „fapta cea mai scîrboasă, dintre cîte s-au săvîrșit contra neamului românesc“, manifestîndu-și adeziunea față de adunarea din 20 septembrie 1892 de la Sișești și hotărîrile ei.³⁶ Locuitorii din Birsăul de Sus într-o adresă semnată de 58 persoane își exprimau aprobarea „din suflet și din inimă“ față de calea ce o urmează Vasile Lucaciu, cale considerată drept „unica și singura mîntuitoare pentru noi poporul românesc“, aderînd la hotărîrile adunării de la Sișești și protestînd „cu toată rezoluția contra actului de suspendare.“³⁷ Într-o „Declarațiune“ a locuitorilor comunei Hotoan din 25 octombrie 1892 se arată că politica „profesată cu zel admirabil și abnegațiune de Dr. Vasile Lucaciu este politica noastră și direcțiunea urmată de dînsul este unica și singura mîntuitoare pentru poporul românesc...“³⁸ Manifestîndu-se adeziunea la

²⁹ *loc. cit.*, inv. nr.12.193. A fost publicat în *Tribuna*, nr. 218 din 12 octombrie 1892 sub titlul „Selagiu. 7 oct. 1892“ și semnat „un preot“.

³⁰ A. Iuga, *Op. cit.*, p. 135—136. În arhiva Muzeului județean Satu Mare se găsește un exemplar din convocatorul difuzat cu ocazia acestui eveniment.

³¹ Arhiva Muzeului județean Satu Mare, inv. nr. 12.192.

³² *Ibidem.*

³³ *Loc. cit.*, inv. nr. 12.195.

³⁴ cf. A. Iuga, *Op. cit.*, p. 179.

³⁵ *Ibidem*, p. 180.

³⁶ *Ibidem*, p. 163—164.

³⁷ *Ibidem*, p. 187.

³⁸ Arhiva Muzeului „Unirii“ din Alba Iulia, fond. Vasile Lucaciu, *Adresă de adeziune a locuitorilor comunei Hotoan, către V. Lucaciu (1892)*, inv. nr. 5.378.

hotărârile de la Șişești — „primim de ale noastre conclusele aduse acolo” — se protesta totodată și „contra actului de suspendare.”³⁹

După un an de frământări, la 13 mai 1893, procurorul general din Cluj, Vita Sándor, a descris acțiunea penală împotriva tuturor membrilor Comitetului Central Român.⁴⁰ Românii au răspuns acestei măsuri a guvernului maghiar prin organizarea Conferinței extraordinare a Partidului Național Român din 23—24 iulie 1893, „cea mai grandioasă conferință ca aranjament exterior.”⁴¹ Printre cei 216 delegați s-au numărat și sătmărenii Constantin Lucaciu, Gavril Lazăr de Purcareți, Vasile Păcășiu, și alții.⁴² Conferința a acceptat în unanimitate moțiunea de solidarizare fără rezerve cu conținutul Memorandului, dându-se astfel un răspuns clar, încercărilor guvernului maghiar de a prezenta pe conducătorii românilor doar ca niște simpli „agitatori”. Procesul care urma să fie intentat membrilor Comitetului Central, apărea ca unul politic și nu ca unul de presă, așa cum urmăreau autoritățile să-l prezinte.

Procesul Memorandului desfășurat în luna mai 1894 la Cluj, a arătat adeziunea deplină a maselor populare românești cu conducătorii săi, înclupați pentru faptul că au avut curajul să demaște nedreptățile apăsătorului jug austro-ungar. Prin procesul de la Cluj, remarcă Vasile Păcășiu, era „împrocesuată însăși națiunea română din această patrie, a cărei existență este amenințată cu nimicire.”⁴³

Misiunea principală în mobilizarea maselor populare în timpul procesului a fost a tineretului studios, care în programul de acțiune redactat în acea perioadă chema pe români să trimită la Cluj „delegațiuni după puțină cit de numeroase”, sau să „trimită comitetului național la Cluj pe zilele de pertractare adrese de aderență.”⁴⁴ Modul cum a înțeles să-și manifeste solidaritatea poporul român din toate părțile Transilvaniei, cu conducătorii săi judecați la Cluj, a depășit toate așteptările. Au avut loc peste tot, cu toate măsurile autorităților, adunări de protest împotriva politicii opresive a guvernului și de solidarizare cu memorandistii.⁴⁵ Peste 360 de adeziuni au fost publicate în presa vremii⁴⁶, iar alte 268 din cauza „colosalei îmbulzeli de material” au fost păstrate într-un volum pentru posteritate.⁴⁶

³⁹ I.P.P. (app). *Procesul Memorandului Românilor din Transilvania. Acte și date*, vol. I., Cluj, 1933, p. 50—53.

⁴⁰ Dr. Valer Braniște, *Amintiri din închisoare. (Însemnări contimporane și autobiografice)*, București, 1972, p. 190.

⁴¹ Arhiva Muzeului județean Satu Mare, inv. nr. 12.190, f. 21 și inv. nr. 12.214.

⁴² *Loc. cit.*, inv. nr. 12.190.

⁴³ S. Polverejean și N. Cardoso, *Op. cit.*, p. 293.

⁴⁴ *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, 1968, p. 65—66 și Z. Păclișanu, *Guvernele ungurești și mișcarea memorandistă a românilor din Ardeal*, în *Revista Fundațiilor Regale*, 1, 1934, nr. 6, p. 85—102.

⁴⁵ Vezi St. Pascu, *Op. cit.*, p. 689—693.

⁴⁶ *Tribuna*, nr. 93 din 6/18 mai și nr. 8/20 mai 1894. Cele 268 de adeziuni nepublicate au fost prelucrate de N. Josan, *Op. cit.*

Românii sătmăreni au participat cu entuziasm la mișcarea largă de solidarizare din zilele fierbinți ale anului 1894. Cu mult înainte de începerea procesului de la Cluj ziarul „Budapesti Hirlap“ din 9 martie 1894, remarcă că „toate comunele din județul Sătmăr sînt năpădite de preoți și învățători valahi, care prin cuvinte frumoase și tot soiul de promisiuni, agită populația valahă...⁴⁷ Mișcarea de adeziune a culminat însă în luna mai 1894.

Într-o adunare ținută la Homorodul de Mijloc la 6 mai 1894, intelectualitatea română din cercul electoral Cărășeu „neputînd lua parte activă la procesul contra intereselor noastre, vitale române“, își exprima adeziunea „la principiile pentru care Comitetul permanent național român poartă luptă glorioasă“, dorindu-i „izbinda deplină“ în cauza „sfîntă și dreaptă“, pentru care luptă.⁴⁸ Printre cei 20 de semnatori ai adresei se numără locuitori din mai multe comune sătmărene: Tătărești, Homorodu de Jos, Soconzel, Mădăras, Pomi, etc.⁴⁹ Locuitorii din Doba, într-o adresă semnată de 115 persoane, urau comitetului național să poată duce la bun sfîrșit lupta pentru îndeplinirea dorințelor românilor „cuprinse în mult prețuita carte „Memorandum“, afirmînd că „tot ce D-voastră ca conducători alegeți prin noi și din sînul nostru ați scris în Memorand, e voința și așteptarea noastră prin D-voastră, noi poporul român sîntem trași în judecată.“⁵⁰

Românii din Hotoan, printr-o adresă semnată de 156 persoane, declarau că „pîra ce s-a ridicat în contra comitetului național pentru memorandumul făcut și dus la Viena, este pîra ridicată în contra tuturor românilor din această țară“, dorind conducătorilor improcesuați „putere și virtute“ în „lupta grea pentru drepturile poporului român...“⁵¹ În cadrul unei adunări ce a avut loc la biserica din sat la 7 mai 1894, românii din comuna Gereușa au adoptat o adresă de aderență în care își exprimau adeziunea la cauza memorandistă: „Cauza e comună, o recunoaștem și o primim ca a noastră“.⁵² Cei din Giurtelecul Hododului își exprimau și ei adeziunea la cauza memorandistă într-o adresă scurtă, dar plină de semnificații: „Curaj fraților! Nu sînteți singuri! Cu voi sîntem și noi!!!“⁵³

Sătmărenii și-au trimis reprezentanți și la procesul de la Cluj. Astfel, Antoniu Băliban⁵⁴, Vasile Păteșiu⁵⁵, și alții au făcut parte din delegația condusă de vicarul Silvaniei, Alimpiu Barbulovici, care s-au prezentat în seara zilei de 7 mai 1894 la Dr. Ioan Rațiu, pentru a-i prezenta „omagii

⁴⁷ cf. A. Iuga, *Op. cit.*, p. 274.

⁴⁸ Muzeul de istorie Alba Iulia, fond *Unirea, Adresă de aderență a locuitorilor din Homorodul de Mijloc*, inv. 302.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, Doba, inv. 202.

⁵¹ *Ibidem*, Hotoan, inv. 304.

⁵² *Ibidem*, Gereușa, inv. 278.

⁵³ *Ibidem*, Giurtelecul Hododului, inv. 284.

⁵⁴ cf. Aurel Tripon, *Op. cit.*, p. 456.

⁵⁵ Arhiva Muzeului județean Satu Mare, inv. 12.190.

de cinstire și iubire și pentru a-l îmbărbăta în luptă.⁵⁶ Vasile Pătcășiu trimis ca „reprezentant al preoțimei din tractul protopopesec din Tășnad-Sărăuad“, a lăsat o insuflețită descriere a evenimentelor petrecute în acea perioadă la Cluj.⁵⁷

Mișcările de protest din luma mai a anului 1894 au fost deosebit de puternice, la ele luând parte țărani, preoți, învățători. Episcopul Gherlei, Ioan Szabo într-o circulară din 26 mai 1894, auzind „că unii dintre preoții și docenții, s-ar pune în fruntea unor mișcări, care trec peste marginile permise și care pot turbura și primejdui ordinea și liniștea publică“, le interzice participarea la asemenea demonstrații politice „anti-patriotice“, îndrumându-i totodată, să ferească poporul „de ori-ce influențe și agitațiuni prin care se poate turbura ordinea și liniștea publică și care ar putea avea urmări grele și neprevăzute.“⁵⁸

În toată Transilvania exista în acele zile o puternică mișcare „coaptă pentru a se transforma într-o revoluție.“⁵⁹ Din păcate, conducătorii mișcării naționale române se temeau de o revoluție care ar fi putut scăpa controlului lor, depășindu-le programul și interesele. Evenimentele anilor 1892—1894, cu momentele de vîrf dar și de scădere, au însemnat un pas important în lupta românilor pentru emancipare națională și socială. Pentru românii sătmăreni cauza memorandistă a constituit prilejul de afirmare a solidarității cu mișcarea generală de emancipare națională a românilor.

⁵⁶ loc. cit., inv. nr. 12.188

⁵⁹ *Desăvîrșirea unificării statului național...*, p. 73.

QUELQUES ASPECTS DU MOUVEMENT DE MÉMORANDUM DANS LE DÉPARTAMENT SATU MARE

(Résumé)

Le mouvement de Mémorandum en Transylvanie, le plus important moment de la lutte de libération nationale du XIX-e siècle, a eu un profond écho entre les Roumains de Satu Mare.

Parmi ceux qui ont fait partie de la délégation qui a présenté au mois de mai 1892 le Mémorandum à Vienne se trouvaient 21 habitants de Satu Mare parmi lesquels on peut mentionner Gavril Lazăr de Purcăreți, C. Lucaciu, V. Păcașiu, Ion Galu, etc.

Les troubles politiques de ce département ont culminé au printemps de 1894 lorsque les Roumains de ce régions ont exprimé fermement leur adhésion à la cause soutenue par les dirigeants du mouvement national roumain dans le célèbre procès de Mémorandum à Cluj (mai 1894).